

Overwegingen met betrekking tot maatregelen voor social distancing als reactie op COVID-19 – tweede update

23 maart 2020

Wat is er nieuw in deze update?

- Aanvullende informatie over het sluiten van werkplekken
- Bespreking van het begrip “social distancing” in vergelijking met “physical distancing”
- Bespreking van het belang van bevordering van solidariteit en onderlinge steun binnen de gemeenschap bij de uitvoering van maatregelen voor social distancing

Toepassingsgebied van dit document

Dit document is bedoeld als ondersteuning voor de paraatheidsplanning en respons van de openbare gezondheidszorg met behulp van maatregelen voor social distancing, waarmee wordt beoogd de verspreiding van COVID-19 zoveel mogelijk te beperken.

Het bewaren van sociale afstand (“social distancing”) is een maatregel die wordt toegepast om het contact met anderen te beperken. Maatregelen voor social distancing vormen één categorie van niet-farmaceutische maatregelen¹ gericht op het beperken van de ziekteoverdracht en daarmee op verlichting van de druk op de gezondheidszorg [1, 2].

Dit document vormt een aanvulling op bestaande ECDC-documenten, waaronder [Guidelines for the use of non-pharmaceutical measures to delay and mitigate the impact of 2019-nCoV](#) [2], [Rapid risk assessment: outbreak of novel coronavirus disease – sixth update](#) [4a], [Technical report on the use of evidence in decision-making during public health emergencies](#) [5], en [Guidance document on community engagement for public health events caused by communicable disease threats in the EU/EEA](#) [15].

¹ Andere niet-farmaceutische maatregelen zijn persoonlijke beschermingsmaatregelen (hand- en luchtweghygiëne, hoestetiquette, gebruik van ademhalingsapparaten of mondmaskers) en omgevingsmaatregelen (regelmatig reinigen van frequent gebruikte oppervlakken, kleding en voorwerpen; zo min mogelijk delen van gebruiksvoorwerpen; en zorgen voor goede ventilatie).

Corrigendum: Op 26 maart 2020 is het eerste opsommingsteken in tabel 1 op bladzijde 3 herzien. In de eerste versie van dit document luidde de tekst als volgt: “Bevestigde of verdachte gevallen van COVID-19 worden geïsoleerd [...] of er wordt aanbevolen om in thuisisolatie te gaan (milde gevallen)”. Dit is nu aangepast met het oog op consistentie met andere publicaties van ECDC.

Aanbevolen bronvermelding: Europees Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding. Overwegingen met betrekking tot maatregelen voor social distancing als reactie op COVID-19 – tweede update. Stockholm: ECDC; 2020.

Doelgroep

Volksgesondheidsautoriteiten in de lidstaten van de EU/EER en het Verenigd Koninkrijk.

Hoofdpunten

- Social distancing heeft tot doel om via diverse maatregelen de fysieke contacten tussen individuele personen tot een minimum te beperken en zodoende de mogelijkheid van nieuwe besmettingen te beperken.
- Beslissingen over wanneer en hoe maatregelen voor social distancing moeten worden toegepast, moeten altijd met empirisch bewijs worden onderbouwd, maar zullen zeer zelden alleen op basis hiervan worden genomen. Er moet ook rekening worden gehouden met sociale en politieke overwegingen.
- De detectie van gevallen van COVID-19 en/of sterfgevallen buiten de bekende overdrachtsketens vormt een sterke aanwijzing dat maatregelen voor social distancing, zoals de sluiting van werkplekken/scholen, de afgelasting van massabijeenkomsten en de quarantaine van de getroffen gebieden, moeten worden overwogen.
- Als maatregelen (inclusief quarantaines) vroegtijdig, gedecideerd, snel, gecoördineerd en grondig worden toegepast, wordt het virus waarschijnlijk doeltreffender afgeremd dan wanneer ze geleidelijk worden toegepast.

Achtergrond

Gezien de snelle escalatie van de COVID-19-pandemie heeft de WHO er bij de regeringen van alle landen op aangedrongen om de bestrijding van de ziekte als "topprioriteit" te beschouwen [3]; ECDC heeft een vergelijkbare oproep gedaan aan de EU/EER-lidstaten [4, 4a]. In deze beknopte gids wordt ingegaan op verschillende aspecten van de uitvoering van maatregelen voor social distancing, waaronder het besluitvormingsproces en een aantal van de sociaaleconomische gevolgen die deze teweeg kunnen brengen.

Besluitvorming inzake maatregelen voor social distancing

De COVID-19-pandemie is een nieuwe, snel veranderende situatie die het nemen van maatregelen voor social distancing rechtvaardigt, als essentieel onderdeel van de respons. De volksgezondheidsautoriteiten moeten ervoor zorgen dat besluitvormers zich bewust zijn van de huidige wetenschappelijke onzekerheden met betrekking tot het virus, en deze kunnen begrijpen [5]. Deze onzekerheden hebben onder meer betrekking op:

- de exacte wijze(n) van overdracht van het virus en de mogelijkheid van verspreiding via aerosols;
- hoe lang iemand aan het virus blootgesteld moet worden om besmet te raken;
- de minimale besmettelijke dosis die of het aantal besmettelijke virusdeeltjes dat nodig is om een infectie te veroorzaken;
- de mate van besmettelijkheid vóór aanvang van de symptomen en hoe lang iemand besmettelijk is na herstel;
- of seizoenspatronen van invloed zijn op de overdracht;
- de immuunrespons bij mensen en de duur van de immuniteit.

Wiskundige modellering van de effecten van interventies op het gebied van social distancing kan een bijdrage leveren aan de besluitvorming, uitgaande van de plaatselijke contactpatronen en de bekende of veronderstelde besmettingskenmerken, de incubatietijd en duur van de immuniteit [30].

De volksgezondheidsautoriteiten moeten daarbij onderkennen dat niet-wetenschappelijke factoren (bv. de uitvoerbaarheid van wetenschappelijke adviezen, tijdsdruk, sociaal-politieke factoren, institutionele factoren, economische belangen, druk van buurlanden enz.) inherent zijn aan het besluitvormingsproces. Deze factoren zullen ook van invloed zijn op de uitvoering van de voorgestelde responsmaatregelen [1, 5]. Beslissingen moeten daarom altijd met empirisch bewijs worden onderbouwd, maar zullen zeer zelden alleen op basis hiervan worden genomen.

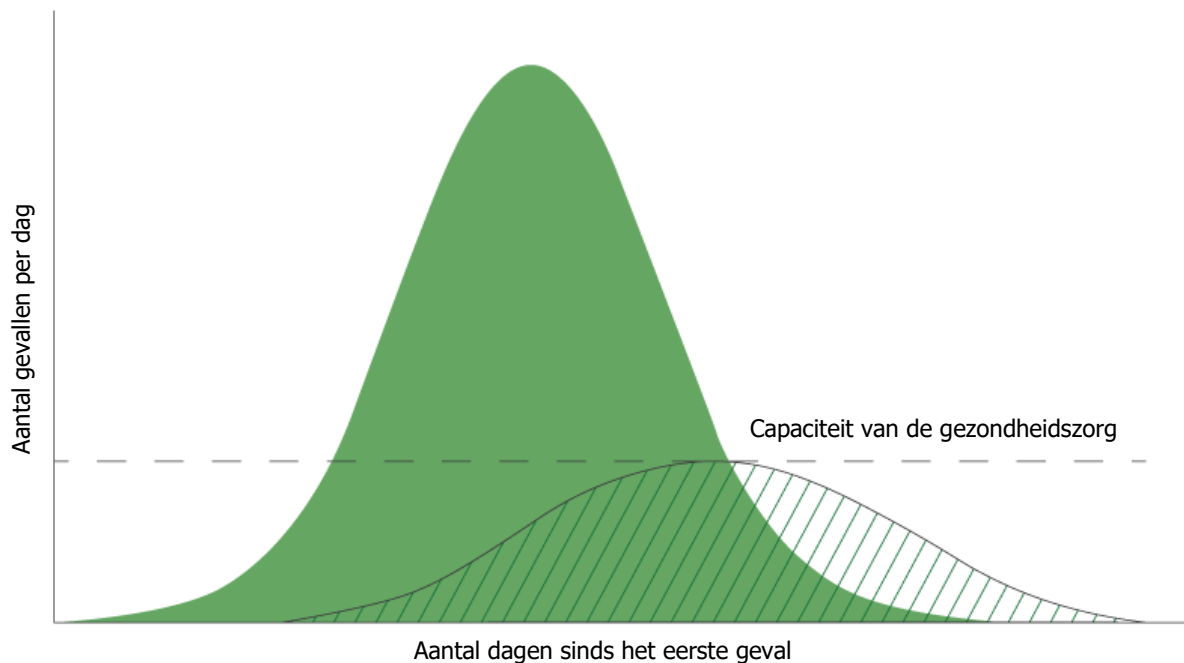
Bij de besluitvorming en het uitvoeringsproces kan rekening worden gehouden met de lessen die zijn getrokken uit eerdere griepandemieën (bv. die van 1918, 1957, 1968, 2009), de jaarlijkse seizoensgebonden griepiepidemieën en de SARS-uitbraak in 2003. Er mag echter niet uit het oog worden verloren dat COVID-19 een nieuwe ziekte is met eigen, vooralsnog niet volledig begrepen eigenschappen.

Doelstellingen van maatregelen voor social distancing

De term "social distancing" heeft betrekking op maatregelen die op verschillende manieren beogen de overdracht van COVID-19 in een bevolkingsgroep (of deel daarvan) te verminderen of te onderbreken door het fysieke contact tussen potentieel besmette personen en gezonde personen te beperken, of tussen bevolkingsgroepen met een hoog overdrachtniveau en bevolkingsgroepen die geen overdracht of slechts een laag overdrachtniveau vertonen. Naast beheersingsmaatregelen (bijvoorbeeld de tracering van contacten [33]) zijn ook maatregelen voor social distancing op gemeenschapsniveau noodzakelijk wanneer duidelijk wordt dat inperking niet langer volstaat als middel om de piek van de epidemie te vertragen. Op deze wijze kan de piekwaarde worden verlaagd om de capaciteit van de gezondheidszorg te beschermen of om kwetsbare groepen te beschermen die het risico lopen op ernstige gevolgen (figuur 1). Er bestaan verschillende soorten maatregelen voor social distancing (tabel 1), die kunnen worden ingedeeld in "lagen", in oplopende mate van ingrijpendheid. Elke volgende laag van maatregelen omvat alle maatregelen uit de vorige lagen.

Het is belangrijk erop te wijzen dat het begrip "social distancing" doelt op het beperken van fysiek contact als middel om de overdracht te onderbreken, maar dat de vermindering van sociaal contact hiervan weliswaar het resultaat kan zijn, maar niet specifiek wordt beoogd. Het succes van langdurige maatregelen voor social distancing kan zelfs afhangen van de mogelijkheid voor mensen om – op afstand – contact te blijven houden met vrienden, familie en collega's. Communicatie via internet is dan ook een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle strategie voor social distancing.

Figuur 1. Illustratie van de doelstellingen van maatregelen voor social distancing om de piek van de epidemie te verlagen en te vertragen en de capaciteit van de gezondheidszorg te beschermen

Tabel 1: Beschrijving van de maatregelen voor social distancing en hun beweegredenen, op individueel niveau en groepsniveau

Social distancing-maatregel	Beschrijving	Motief
Individuele social distancing		
Isolatie² van patiënten	<ul style="list-style-type: none"> • Bevestigde of verdachte gevallen van COVID-19 worden geïsoleerd, dat wil zeggen voor verzorging in het ziekenhuis opgenomen (doorgaans matige of ernstige gevallen) of in speciale isolatie of thuisisolatie geplaatst (milde gevallen) • In geval van grootschalige besmetting binnen een gemeenschap kan een algemene aanbeveling voor personen met symptomen worden afgegeven om thuis te blijven • Het isoleren van patiënten kan vrijwillig of verplicht zijn 	<ul style="list-style-type: none"> • Het scheiden van zieke en gezonde personen om overdracht te voorkomen
Quarantaine² van contacten	<ul style="list-style-type: none"> • Gezonde personen die hoog- of laagrisicocontact hebben gehad met een bevestigde COVID-19-patiënt, volgens het contactonderzoek • Quarantaine van patiënten kan vrijwillig of verplicht zijn² 	<ul style="list-style-type: none"> • Hierbij wordt doorgaans zelfquarantaine aanbevolen in een veilig gebied of thuis, waarbij zij zelf moeten controleren of zich met COVID-19 verenigbare symptomen voordoen; indien deze worden geconstateerd, kan er onmiddellijk een test worden uitgevoerd • Afzondering van andere gezonde personen om overdracht te voorkomen mochten zij besmet zijn, ook tijdens de asymptomatische of subklinische fasen daarvan
Aanbevelingen om thuis te blijven	<ul style="list-style-type: none"> • Algemene aanbeveling voor burgers om thuis te blijven en massabijeenkomsten en nauwe contacten met anderen te vermijden, met name voor groepen waarvan bekend is dat zij een hoog risico lopen 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanbevelingen voor het vrijwillig bewaren van sociale afstand, met name aan risicogroepen, teneinde de overdracht te beperken, een toename van de morbiditeit te voorkomen en zo de druk op de gezondheidszorg te verlichten
maatregelen voor social distancing met betrekking tot een groot aantal personen		
Sluiting van onderwijsinstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Scholen (met inbegrip van kinderdagverblijven, kleuterscholen, basisscholen en middelbare scholen) • Sluiting van instellingen voor hoger onderwijs (met inbegrip van universiteiten, onderzoeksinstituten enz.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Het vermijden van contact tussen kinderen is een bekende preventieve maatregel bij uitbraken van influenza en pandemieën • Universiteiten en andere onderwijsinstellingen zijn ook plaatsen waar grote aantallen mensen in besloten ruimten samenkomen • Volgens studies naar uitbraken van influenza hebben beide maatregelen gewoonlijk het grootste effect wanneer zij vroeg in de overdrachtsfase worden toegepast en wanneer zij worden gehandhaafd totdat de verspreiding van de ziekteverwekkers afneemt (d.w.z. na een aantal weken) [34] • Ook moet worden voorkomen dat jongeren buiten de school afspreken/samenkomen om de doeltreffendheid van de maatregel te waarborgen

² In verband met de volksgezondheid worden bevestigde of verdachte patiënten met een besmettelijke ziekte ("gevallen") geïsoleerd, terwijl hun contacten (afhankelijk van de epidemiologie van de ziekte), over het algemeen gezonde personen, in quarantaine worden geplaatst. Het woord quarantaine heeft de connotatie van dwang. Soms worden daarom de termen "vrijwillige zelfisolatie" of zelfs "vrijwillige quarantaine" of "zelfquarantaine" gebruikt om duidelijk te maken dat de betrokkenen vrijwillig gevolg geven aan aanbevelingen voor de volksgezondheid.

Social distancing-maatregel	Beschrijving	Motief
Bedrijfssluitingen	<ul style="list-style-type: none"> • Sluiting van kantoren, fabrieken, winkels, landbouwbedrijven, bouwplaatsen, restaurants, cafés, sportclubs, vracht- en personenvervoer enz. • Dit kan omvatten: flexibele werkschema's/ploegendiensten voor werknemers; mogelijkheden voor werken op afstand/telewerken; stimuleren van afstandsmaatregelen op de werkvloer; verhoogd gebruik van e-mail en videoconferenties om nauwe contacten te beperken; verminderd contact tussen werknemers en klanten; verminderd contact tussen werknemers; invoering van flexibele verlofregelingen; en bevordering van het gebruik van persoonlijke beschermingsmaatregelen en omgevingsmaatregelen 	<ul style="list-style-type: none"> • Het doel is om de overdracht bij middelgrote tot grote groepen mensen in besloten ruimten gedurende langere perioden te voorkomen • Afhankelijk van de onderlinge afstand van mensen in verschillende werkomgevingen, alsook van de frequentie en de aard van hun interactie, lopen bepaalde personen en groepen een hoger risico op besmetting dan anderen. De sluitingen kunnen daarom vooral in deze gevallen worden toegepast.
Maatregelen voor bijzondere populaties	<p>Maatregelen om het aantal bezoekers te beperken en het contact tussen de gedetineerden/patiënten in besloten instellingen te beperken, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • instellingen voor langdurige zorg, voor ouderen of personen met speciale behoeften • Psychiatrische instellingen • Opvanghuizen voor daklozen • Gevangenissen 	<ul style="list-style-type: none"> • Deze instellingen huisvesten een groot percentage mensen die deel uitmaken van groepen met een hoog risico op ernstige ziekte en beloop, en zijn vaak dichtbevolkt, zodat uitbraken van COVID-19 kunnen leiden tot significante morbiditeit en mortaliteit • De maatregelen moeten in een vroeg stadium van de uitbraak worden toegepast en moeten worden volgehouden totdat de verspreiding van COVID-19 in de gemeenschap afneemt
Afgelasting van massabijeenkomsten	<ul style="list-style-type: none"> • Culturele evenementen (schouwburgen, bioscopen, concerten enz.) • Sportevenementen (voetbal, atletiekwedstrijden binnen en buiten, marathons enz.) • Festivals, religieuze evenementen • Conferenties, bijeenkomsten, handelsbeurzen, enz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bedoeld om de overdracht tussen grote aantallen mensen in besloten ruimten te voorkomen • Bij sommige evenementen hebben de deelnemers, ook al worden ze in de openlucht gehouden (bv. voetbalwedstrijden), nauw contact met elkaar in het openbaar vervoer, bij de in- en uitgang enz.
Cordon sanitaire / verplichte quarantaine van een gebouw of woongebied(en)	<ul style="list-style-type: none"> • Hiermee wordt de quarantaine en afsluiting van een gebouw of hele woonwijk (stad, regio enz.) bedoeld 	<ul style="list-style-type: none"> • Beperking van het contact tussen gebieden met een hoge incidentie en gebieden met weinig of geen overdracht • Deze maatregel houdt in dat de bovenstaande maatregelen (bv. sluiting van scholen en hoger onderwijs, afgelasting van massabijeenkomsten) ook worden toegepast om een zo groot mogelijke sociale afstand te bewerkstelligen binnen het cordon sanitaire

Wanneer moeten maatregelen voor social distancing worden ingevoerd en afgebouwd?

Er bestaat onzekerheid over de doeltreffendheid van de meeste maatregelen voor social distancing als methode voor de beheersing van COVID-19. Door de relatief hoge overdraagbaarheid van het virus zal het effect van dergelijke maatregelen op de hoogte van de piek van de epidemie en de mogelijke vertraging van de piek waarschijnlijk echter afhangen van hoe vroeg de maatregelen worden genomen in het licht van de plaatselijke epidemiologische situatie. Bovendien zal de combinatie van meerdere lagen van maatregelen de gezamenlijke doeltreffendheid van individuele maatregelen waarschijnlijk verhogen.

Uit observatie- en modelleringsgegevens van eerdere pandemieën (bijvoorbeeld influenzapandemieën) en uit de ervaringen met COVID-19 in China blijkt dat als maatregelen voor social distancing vroegtijdig, gedecideerd, snel, gecoördineerd en grondig worden toegepast, het virus waarschijnlijk doeltreffender wordt afgeremd dan wanneer ze geleidelijk worden toegepast [6-8]: geschat wordt dat als er een reeks niet-farmaceutische interventies, met inbegrip van social distancing, één week, twee weken of drie weken eerder in China was toegepast, het aantal COVID-19-gevallen met respectievelijk 66 %, 86 % en 95 % had kunnen worden verminderd, terwijl ook het aantal getroffen gebieden aanzienlijk had kunnen worden beperkt [9].

Er is geen universeel toepasbare methode om te bepalen wat het beste moment is om maatregelen voor social distancing vast te stellen die gepaard gaan met sluitingen, annuleringen of de quarantaine van hele getroffen gebieden. In een epidemiologische situatie tussen scenario 3 (plaatselijke uitbraken die beginnen samen te vallen, niet langer afzonderlijk te onderscheiden zijn) en scenario 4 (wijdverbreide, voortdurende overdracht van COVID-19) [4], vormt de detectie van gevallen van COVID-19 en/of sterfgevallen buiten de bekende overdrachtsketens een signaal dat dergelijke maatregelen voor social distancing moeten worden toegepast. Bovendien laten de gegevens zien dat de gelijktijdige uitvoering van verschillende lagen maatregelen voor social distancing beter werkt dan de toepassing van afzonderlijke lagen [7]. Als scholen bijvoorbeeld worden gesloten, maar bedrijven open blijven, moeten ouders en verzorgers grootouders vragen om voor hun (mogelijk besmette) kinderen te zorgen, terwijl zij blijven werken. Dit zou direct kunnen leiden tot een verhoogde overdracht aan personen met een hoog risico op ernstige ziekte.

Daarbij is het, om de aanvaarding door burgers van maatregelen voor social distancing te vergemakkelijken, belangrijk dat er een verwachte einddatum wordt vastgesteld en zo spoedig mogelijk wordt meegedeeld. Aan de bevolking moet ook duidelijk worden gemaakt dat a) de maatregelen kunnen worden uitgebreid als de omstandigheden dit vereisen, en dat b) sommige maatregelen kunnen worden opgeheven of beperkt, terwijl andere van kracht blijven. Daarnaast moeten er plannen worden opgesteld en moeten burgers worden geïnformeerd dat de mogelijkheid bestaat dat er opnieuw grootschalige maatregelen voor social distancing kunnen worden ingevoerd als na intrekking van de maatregelen het aantal besmettingen weer toeneemt. ECDC werkt momenteel aan een analyse van mogelijke exitstrategieën (inclusief de timing daarvan). De resultaten daarvan zullen worden opgenomen in de volgende uitgave van dit document.

Zolang er geen grootschalige vaccinatieprogramma's bestaan, is het opbouwen van voldoende immuniteit onder de bevolking door middel van natuurlijke besmetting ("groepsimmuniteit") de enige manier om de mogelijkheden van overdracht in de gemeenschap te verminderen. Wanneer de "groepsimmuniteit" eenmaal groot genoeg is, worden de maatregelen voor social distancing overbodig.

Overwegingen bij de uitvoering van maatregelen voor social distancing

Hieronder worden enkele van de algemene uitdagingen beschreven waarmee overheden te maken krijgen bij de uitvoering van maatregelen voor social distancing; meer gedetailleerde informatie over specifieke maatregelen wordt gegeven in tabel 2.

Sociale en politieke factoren

Elk EU/EER-land kent een specifieke sociale, politieke en constitutionele situatie. Wat aanvaardbaar en haalbaar is in de ene setting is dat mogelijk niet in een andere situatie. De maatschappelijke normen en waarden die ten grondslag liggen aan de vrijheid van verkeer en reizen moeten worden afgewogen tegen het voorzorgsbeginsel en de aanvaarding van risico's door burgers [10]. Het is belangrijk om beheersingsmaatregelen tijdig te onderzoeken en te plannen, rekening houdend met de aanzienlijke maatschappelijke reactie die maatregelen voor social distancing teweeg kunnen brengen. Er bestaat dus geen uniforme aanpak voor de uitvoering van maatregelen voor social distancing.

Mensenrechten en evenredigheid van de respons

Restrictieve volksgezondheidsmaatregelen moeten altijd in overeenstemming zijn met de bestaande nationale wetgeving en met internationale juridische en ethische beginselen, zoals de Syracuse Principles van de Verenigde Naties [11] en de Internationale Gezondheidsregeling (artikel 3) [12]. Op basis hiervan moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:

“Publieke noodzakelijkheid, aantoonbare doeltreffendheid en wetenschappelijk onderbouwing, evenredigheid, minst ingrijpende alternatief, wederkerigheid, rechtvaardigheid en billijkheid” [13].

Het is bijvoorbeeld belangrijk dat mensen niet in quarantaine worden geplaatst om de bredere bevolking te beschermen als zij hierdoor zelf in een sterk besmettelijke omgeving worden geïsoleerd. Verder mag de quarantaine geen onderscheid maken tussen sociale of economische groepen binnen een populatie [14].

Communicatie over risico's

Er moet een alomvattende communicatiestrategie inzake risico's worden ontwikkeld. Deze moet burgers onder meer de beweegredenen en de doeleinden van de toegepaste maatregelen voor social distancing duidelijk maken. Naast het informeren van de bevolking over verplichte maatregelen is het belangrijk dat mensen hierdoor ook worden aangemoedigd om op persoonlijk niveau actie te ondernemen om zichzelf te beschermen. Deze communicatie moet op verschillende doelgroepen worden gericht (bijvoorbeeld door middel van minderheidstalen). Ook moet er een monitoringstelsel worden opgezet om de publieke perceptie van en meningen over zowel de uitbraak als de respons daarop te observeren [15].

Stigmatisering tegengaan

De ervaring met eerdere epidemieën van besmettelijke ziekten wijst uit dat mensen en/of groepen die in quarantaine of zelfisolatie hebben gezeten — ook al waren ze zelf niet besmet — hierdoor kunnen worden gestigmatiseerd [16], waardoor hun vermogen om de geldende volksgezondheidsmaatregelen na te leven kan worden ondermijnd. Dit kan ook sociale gevolgen op de langere termijn hebben [17]. Het is belangrijk dat de autoriteiten potentiële stigmatisering proactief aanpakken door een gevoel van solidariteit onder de bevolking te kweken: tot op zekere hoogte loopt iedereen risico en “we zitten allemaal in hetzelfde schuitje” [18].

Steun voor mensen en gemeenschappen die aan maatregelen voor social distancing worden onderworpen

Om de naleving en uitvoering van maatregelen voor sociale isolatie te vergemakkelijken, moet er een ondersteunend systeem worden gecreëerd en bekendgemaakt dat garandeert dat de levering van essentiële diensten en producten (bv. voedsel, medicatie en toegang tot gezondheidszorg) aan mensen en gemeenschappen die aan maatregelen voor social distancing zijn onderworpen niet wordt onderbroken [19, 20]. Ook moet rekening worden gehouden met de mogelijke gevolgen van maatregelen voor social distancing voor de geestelijke gezondheid van de betrokken personen [17, 19]. Het bevorderen van het contact met vrienden, familie en andere netwerken via online communicatiesystemen, sociale media en de telefoon is een belangrijke manier om bij te dragen aan hun geestelijk welzijn. Ook moet worden gewezen op het belang om mensen aan te moedigen om aan lichaamsbeweging te doen — ongeacht of zij dit thuis of (op individuele basis) buiten doen — evenals om hun te adviseren om gezonde, evenwichtige maaltijden te eten, genoeg water te drinken en om roken en het gebruik van alcohol en drugs te vermijden [35].

Speciale steun voor kwetsbare groepen

Kwetsbare personen – bijvoorbeeld ouderen, mensen met onderliggende gezondheidsproblemen, mensen met een handicap, mensen met geestelijke gezondheidsproblemen, daklozen en migranten zonder papieren – zullen extra steun nodig hebben [4a]. De autoriteiten zouden in dit verband kunnen overwegen om samen te werken met, en steun te verlenen aan maatschappelijke organisaties en religieuze groeperingen die zich al op deze groepen richten [15].

Bevordering van solidariteit en onderlinge ondersteuning binnen de gemeenschap

Er zijn anekdotische gevallen bekend uit verschillende landen waar strenge quarantainemaatregelen werden toegepast en gemeenschappen spontaan overgingen tot onderlinge steunverlening. Dit gebeurde onder meer door samen te zingen en op balkons te applaudiseren voor het zorgpersoneel; spandoeken met bemoedigende teksten op te hangen (bijv. "Andrà tutto bene" in Italië, wat "Alles komt goed" betekent), het doneren van voedsel en mondmaskers, en het langsgaan bij oudere of anderszins kwetsbare burens om ervoor te zorgen dat zij zich gesteund en niet vergeten voelden. In het geval van het bedrijfsleven hebben fabrikanten van alcoholische dranken aangeboden hun activiteiten aan te passen en zich te richten op de productie van handontsmettingsmiddelen, waar op veel plaatsen een tekort aan is. Officiële erkenning en bevordering van deze solidariteit en onderlinge ondersteuning binnen gemeenschappen kan de naleving van deze veeleisende maatregelen door de bevolking ten goede komen.

Financiële compensatie van gederfde inkomsten en werkloosheid

Restrictieve maatregelen voor social distancing leiden op korte en mogelijk op middellange termijn tot financiële schade [1]. Gezinnen, gemeenschappen en bedrijven zullen hierdoor worden getroffen; vooral laagbetaalde werknemers en personen die werkzaam zijn in de kluseconomie (met nulurencontracten) zullen het moeilijk krijgen. De financiële compensatie van deze geleden verliezen kan worden beschouwd als een essentieel onderdeel van de bredere preventieve strategie, omdat zij de naleving van de voorgeschreven volksgezondheidsmaatregelen kan vergemakkelijken [22].

Waarborgen van de bedrijfscontinuïteit

Het beheer van de bedrijfscontinuïteit is het proces waarmee een organisatie ervoor zorgt dat haar meest kritieke activiteiten en processen kunnen worden voortgezet, ongeacht incidenten of verstoringen. Sommige maatregelen met betrekking tot de bedrijfscontinuïteit, zoals telewerk, kunnen ook de overdracht van het virus verminderen [23]. De bedrijfscontinuïteit moet worden gewaarborgd van die essentiële diensten waarvoor de maatschappelijke gevolgen van een verstoring ingrijpend zouden zijn (bv. rechtshandhaving, gezondheidszorg, brandweerdiensten, voorzieningen voor langdurige zorg, apotheken, levensmiddelenwinkels, internetproviders, gevangenissen en nutsvoorzieningen (water, gas, elektriciteit)). Ook aan niet-kritieke en kleinere ondernemingen die sneller failliet zouden kunnen gaan, moet steun worden verleend om de bedrijfscontinuïteit te waarborgen [24].

Proces- en effectbeoordeling

De epidemiologische en sociale gevolgen van verplichte maatregelen voor social distancing moeten gedurende de hele uitvoeringsperiode worden geëvalueerd; de maatregelen moeten dienovereenkomstig onverwijld worden aangepast. Zodra de maatregelen zijn opgeheven, is het belangrijk om voor alle situaties een systematische, alomvattende evaluatie uit te voeren om daaruit lering te trekken met het oog op de toekomstige toepassing daarvan, bijvoorbeeld in het geval van een hernieuwde uitbraak van de epidemie [1, 15].

Tabel 2: Overzicht van de uitvoering, belanghebbenden, overwegingen en mogelijke belemmeringen voor de uitvoering van maatregelen voor social distancing

Social distancing-maatregel	Belanghebbenden (naast de volksgezondheidsautoriteiten)	Overwegingen en mogelijke belemmeringen
Individuele maatregelen voor social distancing		
Isolatie van patiënten	Lokale en/of nationale autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor:	<ul style="list-style-type: none"> • In de fase van grootschalige verspreiding kunnen bevestigde COVID-19-patiënten met lichte symptomen of mensen met symptomen die kunnen wijzen op COVID-19 worden verzocht om zichzelf thuis te isoleren • Verplichte isolatie van patiënten en/of quarantaine van hun contacten moet worden overwogen als de betrokkenen zich niet aan de vrijwillige isolatie of de zelfquarantaine houden • Telewerken is misschien niet voor alle patiënten in quarantaine een optie, zodat zich persoonlijke financiële schade kan voordoen • Essentiële diensten (gezondheidszorg, scholen, nutsvoorzieningen enz.) kunnen ernstig worden getroffen als belangrijke werknemers tot de geïdentificeerde gevallen en/of contacten behoren • De reiniging van de omgeving moet gepaard gaan met het gebruik van andere persoonlijke beschermingsmaatregelen (handhygiëne en respiratoire etiquette) tijdens de zelfisolatie • Mondmaskers moeten te allen tijde worden gebruikt door symptomatische, zieke personen bij het contact met andere mensen in het huishouden om te voorkomen dat zij besmet raken
Quarantaine van contacten	<ul style="list-style-type: none"> • binnenlandse zaken • rechtspraak en rechtshandavingsinstanties 	
Aanbevelingen om thuis te blijven		

Social distancing-maatregel	Belanghebbenden (naast de volksgezondheidsautoriteiten)	Overwegingen en mogelijke belemmeringen
maatregelen voor social distancing met betrekking tot een groot aantal personen		
<p>Sluiting van onderwijsinstellingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • scholen (met inbegrip van kinderdagverblijven, kleuterscholen, basisscholen en middelbare scholen) [25] • instellingen voor hoger onderwijs (universiteiten, onderzoeksinstituten, academische instellingen enz.) 	<p>Ministeries/autoriteiten op lokaal en/of nationaal niveau verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gezondheidszorg • onderwijs • binnenlandse zaken • regionale onderwijsinstanties • buitenlandse zaken • rectoren/besturen van openbare en particuliere universiteiten • besturen van onderzoeksinstituten • ouderverenigingen • studentenverenigingen 	<p>Overwegingen voor onderwijsinstellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • De continuïteit van het onderwijs moet worden gewaarborgd, maar daarbij moet rekening worden gehouden met de ongelijke toegang tot digitaal onderwijs • Zolang scholen en universiteiten gesloten blijven, kunnen de schooluitvalpercentages toenemen • Sociale isolatie omdat onderwijsinstellingen een sociaal trefpunt en een bron van persoonlijke contacten zijn • Er bestaat een sociale en financiële druk om open te blijven <p>Scholen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ouders kunnen mogelijk niet gaan werken en zullen financiële verliezen lijden; sommigen verliezen mogelijk hun baan, wat vooral eenoudergezinnen extra zwaar kan treffen • Nadelige gevolgen voor de gezondheidszorg omdat een aanzienlijk percentage vrouwen werkzaam is in de zorg en mogelijk thuis moet blijven om voor de kinderen te zorgen • Nadelige gevolgen voor de voeding van kinderen, omdat veel van hen afhankelijk zijn van schoolmaaltijden <p>Hoger onderwijs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Universiteiten moeten mogelijk ook andere grote bijeenkomsten afgelasten, zoals conferenties, projectvergaderingen, workshops enz., wat financiële verliezen met zich mee kan brengen • Onderzoeksreizen en veldwerk moeten wellicht worden uitgesteld/geannuleerd, wat financiële verliezen met zich mee kan brengen • Rekening moet worden gehouden met de behoeften van bezoekende studenten en gastdocenten uit andere landen die specifieke visa en/of beperkte middelen hebben • Voor studentenhuizen moeten bijzondere overwegingen en regels gelden • Mogelijk moeten onderzoekslaboratoria een minimale personeelsbezetting aanhouden om langdurige en/of dure experimenten in stand te houden of laboratoriumdieren te voeren/verzorgen

Social distancing-maatregel	Belanghebbenden (naast de volksgezondheidsautoriteiten)	Overwegingen en mogelijke belemmeringen
<p>Bedrijfssluitingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kantoren • fabrieken • winkels • bouwplaatsen • restaurants, cafés/bars • sportclubs • vracht-/personenvervoer 	<ul style="list-style-type: none"> • ministerie van Handel • ministerie van Financiën • hulpdiensten • werkgevers • brancheorganisaties • vakbonden 	<p>Overwegingen met betrekking tot bedrijven</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alles moet in het werk worden gesteld om ervoor te zorgen dat essentiële diensten worden gehandhaafd (bv. rechtshandhaving, gezondheidszorg, brandweerdiensten, voorzieningen voor langdurige zorg, apotheken, levensmiddelenwinkels, internetproviders, gevangenis en nutsvoorzieningen (water, gas en elektriciteit)), al is het maar met een minimale bezetting • Waar mogelijk moeten werknemers telewerken vanuit huis en videoconferentie-apparatuur gebruiken voor vergaderingen • Telewerken is misschien niet voor iedereen een optie, zodat zich aanzienlijke persoonlijke financiële schade en/of baanverlies kan voordoen • Laagbetaalde werknemers en personen die werkzaam zijn in de kluseconomie (met een nulurencontract) kunnen het bijzonder moeilijk krijgen • Bepaalde maatregelen voor social distancing kunnen ook worden genomen terwijl bedrijven open blijven (zie tabel 1) • De financiële compensatie van deze geleden verliezen kan worden beschouwd als een essentieel onderdeel van de bredere preventieve strategie, omdat zij de naleving van de voorgeschreven volksgezondheidsmaatregelen kan vergemakkelijken .
<p>Maatregelen voor speciale besloten inrichtingen, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • instellingen voor langdurige zorg [26] • psychiatrische instellingen • gevangenis en z. 	<p>Ministeries/autoriteiten op lokaal en/of nationaal niveau verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gezondheidszorg • binnenlandse zaken • rechtspraak en rechtshandhavinginstanties 	<p>Overwegingen voor instellingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toegenomen geestelijke gezondheidsproblemen (bv. depressie) bij patiënten/gevangenen en verdere vervreemding van patiënten/gevangenen van de samenleving • Het personeel van die instellingen moet strikte instructies krijgen dat zij niet naar hun werk mogen komen als zij symptomen van luchtwegaandoeningen en/of koorts hebben • Er kunnen virtuele familiebezoeken worden georganiseerd als externe bezoekers gedurende langere tijd niet kunnen worden toegelaten • Noodzaak van passende besmettingspreventie binnen de instelling <p>Gevangenis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onlust onder gevangenen, opstanden
<p>Afgelasting van massabijeenkomsten, waaronder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • culturele evenementen (schouwburgen, bioscopen, concerten, enz.) • sportevenementen (voetbal, atletiekwedstrijden binnen en buiten, marathons, enz.) • festivals • religieuze evenementen • conferenties [27, 28] 	<p>Ministeries/autoriteiten op lokaal en/of nationaal niveau verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gezondheidszorg • binnenlandse zaken • buitenlandse zaken • cultuur en religieuze zaken • organisatiecomités van evenementen (nationaal en internationaal) • regionale en lokale overheden • beroepsverenigingen en -organisaties • religieuze leiders en organisaties 	<p>Alle massale evenementen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Financiële verliezen voor organisatoren en mogelijke toename van de werkloosheid • Financiële verliezen voor deelnemers (kosten van tickets, verblijfskosten, vervoerskosten enz.) • Financiële verliezen voor betrokken bedrijven (media, catering, sponsoring enz.) • Schade aan merken • Aansluitende daling van het toerisme • Lagere inkomsten uit belastingen • Teleurstelling van fans die annulering overdreven vinden (wat mogelijk ook een politieke weerslag heeft) <p>Religieuze evenementen</p> <p>Aangezien religieuze leiders een belangrijke rol spelen bij de opinievorming, moeten zij in een vroeg stadium bij het proces worden betrokken om de naleving te bevorderen</p>

Social distancing-maatregel	Belanghebbenden (naast de volksgezondheidsautoriteiten)	Overwegingen en mogelijke belemmeringen
Cordon sanitaire: verplichte quarantaine van een gebouw of woongebied(en) [29]	Ministeries/autoriteiten op lokaal en/of nationaal niveau (moet mogelijk door de hoogste overheidsinstantie worden besloten), verantwoordelijk voor: <ul style="list-style-type: none"> • gezondheidszorg • binnenlandse zaken • regionale en lokale overheden • bedrijven en vakbonden • verenigingen van huiseigenaren en huurders • rechtspraak en rechtshandavingsinstanties • burgerbescherming • instellingen voor langdurige zorg • gevangenen • instellingen voor geestelijke gezondheidszorg • gemeenschaps- en religieuze leiders • onderwijs 	Alle gebieden <ul style="list-style-type: none"> • Beoordeling van welke categorieën van activiteiten en personen van de beperkingen kunnen worden vrijgesteld • Rekening moet worden gehouden met de behoeften van ouderen, personen met een handicap en andere kwetsbare personen (zoals daklozen, mensen met geestelijke gezondheidsproblemen en migranten zonder papieren) • Timing van de aankondiging om het aantal mensen dat zich vóór de toepassing aan de maatregelen wil onttrekken tot een minimum te beperken • Noodzaak om de beschikbaarheid van basisvoorzieningen, zoals voedsel, water, medicijnen en sanitaire voorzieningen, te garanderen • Functioneren van nutsvoorzieningen (water, gas, elektriciteit, internet) • Mensenrechten van de inwoners van het betroffen gebied • Aanzienlijke financiële schade voor de hele regio • Noodzaak om de oorspronkelijke redenen regelmatig opnieuw te beoordelen om na te gaan of de maatregelen voor social distancing nog steeds nodig zijn • Noodzaak om de toegang tot gezondheidszorg voor de bevolking binnen het "cordon" te waarborgen • Er moeten passende maatregelen worden genomen om de overdracht binnen het "cordon" te beperken Ondernemingen <ul style="list-style-type: none"> • Financiële verliezen voor de meeste of alle bedrijven • Verlies van werkgelegenheid • Verandering in handelspatronen • Onderbreking van toevoer/leveringen

NB: Zie tabel 1 voor nadere gegevens over deze maatregelen en de motivering ervan.

Auteurs (in alfabetische volgorde)

Cornelia Adlhoch, Agoritsa Baka, Massimo Ciotti, Joana Gomes Dias, John Kinstrman, Katrin Leitmeyer, Angeliki Melidou, Teymur Noori, Anastasia Pharis, Pasi Penttinen, Paul Riley, Andreea Saljan, Jonathan Suk, Svetla Tsolova, Marieke van der Werf, Emma Wiltshire, Andrea Würz

Referenties

1. Anderson R, Heesterbeek H, Klinkenberg D, Hollingsworth T. How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? *Lancet*. 2020.
2. European Centre for Disease Prevention and Control. Guidelines for the use of non-pharmaceutical measures to delay and mitigate the impact of 2019-nCoV. Stockholm: ECDC; 2020.
3. COVID-19: 'Top priority' must be on containment, insists WHO's Tedros: UN News; 2020. Available from: <https://news.un.org/en/story/2020/03/1058461>.
4. European Centre for Disease Prevention and Control. Outbreak of novel coronavirus disease 2019 (COVID-19): increased transmission globally – fifth update. Stockholm: ECDC; 2020.
- 4a. European Centre for Disease Prevention and Control. Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update, 12 March 2020. Stockholm: ECDC; 2020.
5. European Centre for Disease Prevention and Control. The use of evidence in decision making during public health emergencies. Stockholm: ECDC; 2019.
6. WHO. Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Geneva: World Health Organization; 2020.
7. Hatchett R, Mecher C, Lipsitch M. Public health interventions and epidemic intensity during the 1918 influenza pandemic *PNAS*. 2007;104 (18):7582–7.
8. Medicine Io. Modeling community containment for pandemic influenza: a letter report. Washington, DC: National Academies Press; 2006.
9. Lai S, Ruktanonchai N, Zhou L, Prosper O, Luo W, Floyd J. Effect of non-pharmaceutical interventions for containing the COVID-19 outbreak: an observational and modelling study. *medRxiv*. 2020.
10. Ipsos Mori. Poll of 8 countries finds majority say coronavirus poses a threat to the world 2020. Available from: <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/poll-8-countries-finds-majority-say-coronavirus-poses-threat-world>.
11. United Nations, Economic and Social Council (UNESCO). Siracusa principles on the limitation and derogation provisions in the international covenant on civil and political rights, U.N. Doc. E/CN.4/1985/4, Annex (1985). United Nations; 1985 [Available from: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/siracusaprinciples.html>].
12. WHO. International Health Regulations. 3 ed. Geneva: World Health Organization; 2005.
13. Calain P, Poncin M. Reaching out to Ebola victims: coercion, persuasion or an appeal for self-sacrifice? *Soc Sci Med*. 2015;147:126-33.
14. Gonsalves G, Kapczynski A, Ko A, Parmet W, Burris S. Achieving A Fair and Effective COVID-19 Response: An Open Letter to Vice-President Mike Pence, and Other Federal, State and Local Leaders from Public Health and Legal Experts in the United States.: Yale School of Public Health, Yale Law School; 2020.
15. European Centre for Disease Prevention and Control. Guidance on community engagement for public health events caused by communicable disease threats in the EU/EEA. Stockholm: ECDC; 2020.
16. Desclaux A, Badijib D, Ndioneb A, Sow K. Accepted monitoring or endured quarantine? Ebola contacts' perceptions in Senegal. *Social Science & Medicine*. 2017;178:38-45.
17. Brooks S, Webster R, Smith L, Woodland L, Wessely S, Greenberg N. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Lancet*. 2020.
18. Brown L, Trujillo L, Macintyre K. Interventions to Reduce HIV/AIDS Stigma: What Have We Learned? : Horizons Program, Tulane University; 2001.
19. DiGiovanni C, Conley J, Chiu D, Zaborski J. Factors Influencing Compliance with Quarantine in Toronto During the 2003 SARS Outbreak. *Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science*. 2004;2(4):265-72.
20. Barbera J, Macintyre A, Gostin L. Large-scale quarantine following biological terrorism in the United States – Scientific Examination, Logistic and Legal Limits, and Possible Consequences. *JAMA*. 2001;286(21):2711-7.
21. European Centre for Disease Prevention and Control. Outbreak of novel coronavirus disease 2019 (COVID-19): increased transmission globally – fifth update, 2 March 2020. Stockholm: ECDC; 2020.

22. European Centre for Disease Prevention and Control. Community and institutional public health emergency preparedness synergies – enablers and barriers. Case studies on acute gastroenteritis in two EU/EEA Member States. Stockholm: ECDC; 2019.
23. Willem L, Hoang T, Funk S, Coletti P, Beutels P, Hens N. SOCRATES: An online tool leveraging a social contact data sharing initiative to assess mitigation strategies for COVID-19. medRxiv. 2020.
24. International Organization for Standardization. ISO 22301:2019 Security and resilience — Business continuity management systems — Requirements. Geneva: ISO; 2019.
25. UNESCO. Covid-19 and education 2020 [Available from: <https://en.unesco.org/themes/education-emergencies/coronavirus-school-closures>].
26. CDC – Centers for Disease Control and Prevention. Strategies to prevent the spread of covid-19 in long-term care facilities (LTCF). Atlanta: CDC; 2020. Available from: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/healthcare-facilities/prevent-spread-in-long-term-care-facilities.html>.
27. Abubakar I, Gautret P, Brunette GW, Blumberg L, Johnson D, Pomeroy G, et al. Global perspectives for prevention of infectious diseases associated with mass gatherings. The Lancet Infectious Diseases. 2012;12(1):66-74.
28. World Health Organization. Key planning recommendations for mass gatherings in the context of the current COVID-19 outbreak - Interim Guidance WHO; 2020 14 February 2020
29. CDC – Centers for Disease Control and Prevention. Preventing COVID-19 spread in communities. Atlanta: CDC; 2020.
30. Imperial College COVID-19 Response Team. Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce COVID19 mortality and healthcare demand. 16 March 2020. London: Imperial College; 2020. Available from: <https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/medicine/sph/ide/gida-fellowships/Imperial-College-COVID19-NPI-modelling-16-03-2020.pdf>
31. Qualls N, Levitt A, Kanade N, et al. Community mitigation guidelines to prevent pandemic influenza — United States, 2017. MMWR Recomm Rep 2017;66(No. RR-1):1–34. Available from: <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.rr6601a1>
32. World Health Organisation. Non-pharmaceutical public health measures for mitigating the risk and impact of epidemic and pandemic influenza. Geneva: WHO; 2019. Available from: https://www.who.int/influenza/publications/public_health_measures/publication/en/
33. European Centre for Disease Prevention and Control. Resource estimation for contact tracing, quarantine and monitoring activities for COVID-19 cases in the EU/EEA. ECDC: Stockholm; 2020.
34. Ali ST, Cowling BJ, Lau E, Fang VJ, Leung GM. Mitigation of influenza B epidemic with school closures, Hong Kong, 2018. Emerging infectious diseases, 24(11), 2071–2073. Available from: <https://doi.org/10.3201/eid2411.180612>
35. Public Health England. Guidance on social distancing for everyone in the UK – 20 March 2020 [internet, accessed 23 Mar 2020]. London: PHE; 2020. Available from: <https://www.gov.uk/government/publications/covid-19-guidance-on-social-distancing-and-for-vulnerable-people/guidance-on-social-distancing-for-everyone-in-the-uk-and-protecting-older-people-and-vulnerable-adults>